

عنوان مقاله: نقش تفکر انتقادی و خلاقیت در میزان استفاده از فضای مجازی دانش آموزان
نام نویسنده: افسانه طاهریان ریزی

1- کارشناس ارشد رشته مدیریت آموزشی
Afsaneh.taherianrizi@gmail.com

چکیده:

زمینه و هدف: تفکر انتقادی و خلاقیت در میزان استفاده از فضای مجازی می تواند انگیزه یادگیری را در دانش آموزان بالا برده و آنها را در دنیای فناوری با انگیزه تر از قبل برای رسیدن به مراتب بالاتر آماده سازد. که تفکر انتقادی و خلاقیت پیش بین مناسبی برای آگاهی از میزان استفاده دانش آموزان از فضای مجازی است. مواد و روش تحقیق: روش مطالعه در این تحقیق به صورت مطالعه کتابخانه‌ای بوده است. برای این منظور از مطالب موجود در مقاله و تحقیق های چاپ شده و همچنین مطالب دیجیتالی استفاده شده است.

واژگان کلیدی: تفکر انتقادی، خلاقیت، استفاده از فضای مجازی، دانش آموزان

1- مقدمه:

در دنیای امروز، فضای مجازی¹ نقش بسیار مهمی در روابط مردم سرتاسر جهان ایفا می‌کنند. به طوری که به جزیی جدایی‌ناپذیر از زندگی بیشتر مردم تبدیل شده‌اند. این در حالی است که اساس پیدایش این شبکه‌ها تسهیل و کوتاه نمودن مسیر ارتباطی میان افراد جامعه تلقی می‌گردد. در ایران نیز این پدیده نه چندان نوظهور روز به روز بر خیل مشتاقان خود می‌افزاید. شاید در گذشته نه چندان دور افراد شناخت کمی نسبت به ماهیت و چگونگی استفاده از این شبکه‌ها داشتند، اما این روزها در زندگی روزمره شاهد آن هستیم که طیف متفاوت مردم راجع به این شبکه‌ها با هم صحبت و تبادل اطلاعات می‌نمایند (هاریس و همکاران²، 2020). عده‌ای بسیار مخالف آن‌ها بوده، وجودشان را باعث مضرات اجتماعی و فساد اخلاقی برای طبقات جامعه دانسته و مایل به بستن، تعطیل و فیلتر کردن آن‌ها هستند و در مقابل، عده‌ای دیگر آن‌ها را مظاهری از تمدن جدید شمرده، وجود آن‌ها را برای پیوستگی‌های اجتماعی مفید، بلکه لازم می‌دانند. فراگیر شدن استفاده از این پدیده، پیامدهای مثبت و منفی بسیاری را بر زندگی ما

¹ - Cyberspace

² - Harris & et al

القاء نموده و در مواردی نیز تبعات گریز ناپذیری را بر ما تحمیل داشته است. تا آنجائی که بعضاً اصطلاحات مرسوم در این شبکه ها بخشی از فرهنگ محاوره افراد جامعه ما را تشکیل می دهند (ذالفقاری، 1398).

بیان مسئله:

یکی از کاربردهای فضای مجازی در جوامع امروزی ایجاد یک تعامل و ارتباط میان فردی یا ذهنی یا اجتماعی است؛ این نوع ارتباطات بسیار ساده و از نظر زمانی، هزینه و سرعت در برقرار ارتباط به صرفه تر از ارتباطات سنتی است (اسلامی، 1391). این راه ارتباطی در عصر حاضر به عنوان پرکاربردترین راه ارتباطات غیرچهره به چهره بین فردی، برای کاربرانش بر اساس تفاوت های سنی، جنسی، شغلی، به تأمین نیازهای ارتباطی افراد می پردازد، به گونه ای که افراد علاوه بر حس خشنودی، تملک و آزادی در ارتباط به یک ارتباط میان فردی که محدود به زمان و مکان نیست دست می یابند. همچنین نوع جدیدی از ارتباطات میان فردی را عرضه می کنند (کوثری و همکاران، 1391). استفاده از چنین فناوری های جدید و پیشرفته ای ارتباطی به بستر اصلی اولیه ارتباطات میان انسان ها تبدیل شده است و موجب رشد انواع جدید آشنایی ها و دوستی ها شده است. دانش آموزان روز به روز به استفاده از فضای مجازی گرایش پیدا می کنند. از آنجائیکه فضای مجازی بستری مناسب برای دریافت اطلاعات است. این فضای مجازی محل ارتباط گیری روزمره، گذراندن اوقات فراغت و سایر فعالیت های آنان است بطوریکه شبکه های اجتماعی یکی پس از دیگری ظهور نموده و این شبکه ها با به وجود آمدن پدیده نوینی به نام «زندگی دوم» به دنبال ایجاد تغییرات بنیادین در انواع تعاملات، ارتباطات، طرز تلقی، نگرش و سبک زندگی و الگوپذیری افراد بخصوص دانش آموزان شده و کلیه شئون زندگی را با سرعت بالا و نفوذپذیری زیاد تحت سیطره و تأثیرگذاری خود قرار داده است (هاشمی، 1393). همچنین، تفکر و مهارت درست اندیشیدن از جمله مسائل مهمی است که از دیرباز ذهن اندیشمندان مختلفی را به خود مشغول کرده است و اکنون پرورش مهارت های مختلف تفکر یکی از اساسی ترین اهداف نظام تعلیم و تربیت است. تفکر انواع متفاوتی دارد که یکی از مهم ترین شیوه های آن تفکر انتقادی است (زارع و نهروانیان، 1396). تفکر انتقادی یکی از گسترده ترین مفاهیمی است که در حوزه تعلیم و تربیت از جایگاهی خاص برخوردار است. تفکر انتقادی یکی از مهم ترین اصول آموزشی هر کشوری است و هر کشور برای رسیدن به رشد و شکوفایی به افرادی نیازمند است که از تفکر انتقادی بالایی برخوردار باشند؛ زیرا این نوع تفکر برای پیشرفت و حل مشکلات از اهمیت والایی برخوردار است (گل و همکاران³، 2019) هالپرن⁴ (2007) تفکر انتقادی را به استفاده مناسب مهارت های شناختی که باعث افزایش امکان دستیابی به نتایج مناسب می شود، در نظر می گیرد (ازکان و سلنک⁵، 2015).

اهمیت و ضرورت تحقیق:

با توجه به اهمیت روزافزون آموزش مجازی، آموزش و پرورش نیز باید بتواند همگام با تحولات جامعه کنونی در جهت ایجاد تحولات مطلوب در آینده و دسترسی به آینده مطلوبتر، پیش رود. یکی از رویکردهایی که در نظام های آموزشی در این راستا می تواند مفید باشد، گسترش استفاده از فناوری های نوین اطلاعات و ارتباطات در نظام های آموزشی و به تبع آن راه اندازی و توسعه آموزش مجازی است (محمدی و رحمانی، 1398). از سوی دیگر

³- Gul & et al

⁴- Halpern

⁵- Ozcan & Celenk

یادگیری یکی از مهم ترین زمینه ها در روانشناسی امروز و در عین حال یکی از مشکل ترین مفاهیم برای تعریف کردن است. معروف ترین تعریف یادگیری توسط کیمبل (2006) پیشنهاد شده است. با کمک یادگیری الکترونیکی و مجازی تحقق عدالت آموزشی و ایجاد فرصت یادگیری برای افراد در هر لحظه و هر مکان با هر بودجه ای فراهم می شود. با استفاده از کلاس های آموزشی مجازی نیازی به فضای آموزشی فیزیکی برای دانش آموزان نیست و این به نوبه خود می تواند هزینه های ایجاد و نگهداری فضای آموزشی را به شدت کاهش دهد (موسی و همکاران، 1398). انجام این پژوهش از آن جهت ضرورت پیدا می کند که امروزه استفاده از فضای مجازی یکی از ضروریات زندگی برای همه افراد می باشد. یکی از گروه های جمعیتی که از فضای مجازی استفاده می کنند دانش آموزان هستند. ساماندهی و استفاده بهینه از فضای مجازی یکی از اهداف روانشناسان و برنامه ریزان درسی می باشد. از سوی دیگر برابر بررسی هایی که صورت گرفت، پژوهش های قابل توجهی در این زمینه انجام نشده است. بنابراین نتایج حاصل از یافته های این پژوهش می تواند کاربردهای فراوانی داشته باشد. بدین صورت که با مطالعه و بررسی منابع مرتبط با مبانی نظری، مباحث جدیدی در این زمینه ارائه می شود. ضمن این که یافته های حاصل از این تحقیق به طور کاربردی مورد استفاده قرار خواهد گرفت

با توجه به اهمیت روزافزون آموزش مجازی، آموزش و پرورش نیز باید بتواند هم گام با تحولات جامعه کنونی در جهت ایجاد تحولات مطلوب در آینده و دسترسی به آینده مطلوبتر، پیش رود. یکی از رویکردهایی که در نظام های آموزشی در این راستا می تواند مفید باشد، گسترش استفاده از فناوری های نوین اطلاعات و ارتباطات در نظام های آموزشی و به تبع آن راه اندازی و توسعه آموزش مجازی است (محمدی و رحمانی، 1398). از سوی دیگر یادگیری یکی از مهم ترین زمینه ها در روانشناسی امروز و در عین حال یکی از مشکل ترین مفاهیم برای تعریف کردن است. معروف ترین تعریف یادگیری توسط کیمبل (2006) پیشنهاد شده است. با کمک یادگیری الکترونیکی و مجازی تحقق عدالت آموزشی و ایجاد فرصت یادگیری برای افراد در هر لحظه و هر مکان با هر بودجه ای فراهم می شود. با استفاده از کلاس های آموزشی مجازی نیازی به فضای آموزشی فیزیکی برای دانش آموزان نیست و این به نوبه خود می تواند هزینه های ایجاد و نگهداری فضای آموزشی را به شدت کاهش دهد (موسی و همکاران، 1398).

تفکر انتقادی یکی از مهمترین اصول آموزش در هر کشور است و هر کشوری برای رسیدن به رشد و شکوفایی نیاز به افرادی دارد که دارای تفکر انتقادی بالایی باشند. تفکر انتقادی به عنوان یک فرایند شناختی اساسی برای رشد و بهره مندی از دانش در نظر گرفته می شود و این نوع از تفکر برای پیشرفت و حل مسأله قابل استفاده است (گل و همکاران⁶، 2017). علاوه بر این مهمترین وظیفه نظام آموزشی، ساختن افراد برای کسب دانش، مهارت های شناختی و شغلی جهت ورود به اجتماع است. خلاقیت یکی از برجسته ترین توانایی شناختی و یکی از زیباترین جلوه های تفکر واگرا است این خصوصیت بسیار بالای انسانی نقش بسیار عمده ای در نوآوری و حل مشکلات بشری از کوچکترین و ابتدایی ترین آن تا پیشرفته ترین یافته های بشری در حوزه های مختلف فلسفی، فرهنگی، علمی، فنی و هنری مرهون این ویژگی عالی انسانی است (آخوندی و افهمی، 1397).

انجام این پژوهش از آن جهت ضرورت پیدا می کند که امروزه استفاده از فضای مجازی یکی از ضروریات زندگی برای همه افراد می باشد. یکی از

⁶- Gul & et al

گروه های جمعیتی که از فضای مجازی استفاده می کنند دانش آموزان هستند. ساماندهی و استفاده بهینه از فضای مجازی یکی از اهداف روانشناسان و برنامه ریزان درسی می باشد. از سوی دیگر برابر بررسی هایی که صورت گرفت، پژوهش های قابل توجهی در این زمینه انجام نشده است. بنابراین نتایج حاصل از یافته های این پژوهش می تواند کاربردهای فراوانی داشته باشد. بدین صورت که با مطالعه و بررسی منابع مرتبط با مبانی نظری، مباحث جدیدی در این زمینه ارائه می شود. ضمن این که یافته های حاصل از این تحقیق به طور کاربردی مورد استفاده قرار خواهد گرفت. انجام این پژوهش از آن جهت ضرورت پیدا می کند که امروزه استفاده از فضای مجازی یکی از ضروریات زندگی برای همه افراد می باشد. یکی از گروه های جمعیتی که از فضای مجازی استفاده می کنند دانش آموزان هستند. ساماندهی و استفاده بهینه از فضای مجازی یکی از اهداف روانشناسان و برنامه ریزان درسی می باشد. از سوی دیگر برابر بررسی هایی که صورت گرفت، پژوهش های قابل توجهی در این زمینه انجام نشده است. بنابراین نتایج حاصل از یافته های این پژوهش می تواند کاربردهای فراوانی داشته باشد. بدین صورت که با مطالعه و بررسی منابع مرتبط با مبانی نظری، مباحث جدیدی در این زمینه ارائه می شود

پیشینه تحقیق : از سال 2001 به بعد فضای مجازی متفاوتی با کاربری های متنوع ایجاد شد و در واقع موج جدیدی از فضای مجازی شکل گرفت. لایو ژورنال، رایز و لایو ژورنال از جمله اولین فضای مجازی با اهداف حرفه ای بودند. لایو ژورنال شبکه اجتماعی مبتنی بر مرور ژورنال ها بود و در رایز نیز کاربران می توانستند حول فعالیت های تجاری شان شبکه سازی کنند. رایز با هدف تجاری و کسب و کار شکل گرفت و به بزرگترین شبکه خدمات کسب و کار تبدیل شد. راه اندازی شبکه اجتماعی رایز در سال 2001 شروع دومین موج از فضای مجازی بود که فعالیت این نوع وب سایت ها را از تمرکز بر حوزه سرگرمی خارج کرد. در ادامه همین موج بود که سایت "لینکداین"⁷ در سال 2002 نیز راه اندازی شد که هنوز فعالیت آن به عنوان مهم ترین شبکه اجتماعی حرفه ای و تجاری ادامه دارد. از سال 2002 فضای مجازی فرنداستر⁸ اورکات⁹ و لینکداین راه اندازی شدند. شبکه فرند استر به عنوان مکمل سایت رایز شکل گرفت. این سایت از آنجا که یک امکان جدید را در اختیار کاربران قرار داده بود، کاربران بسیاری را جذب خود کرد و بعد از یک سال، سه میلیون کاربر را از آن خود کرد. این امکان جدید که با استقبال مردم رو به رو شده بود، امکان دوست شدن فرد با چهار نسبت آن طرف تر یعنی دوست دوست دوست هایش بود. یک امکان جذاب دیگر این سایت، آیکونی به نام "معروفترین ها" بود. بعد از مدتی بعضی افراد اقدام به ایجاد پروفایل های جعلی شخصیت های معروف کردند و مشکلات ایجاد شده، کمپانی را مجبور به حذف این آیکون کرد. مشکل دیگر، حجم زیاد کاربران سایت بود که باعث ایجاد مشکلات فنی در سایت شد. در نتیجه محبوبیت این سایت در آمریکا کم رنگ شد اما در همین زمان در کشورهای دیگر به شهرت و محبوبیت بسیاری دست یافت. امروزه کاربری سایت فرند استر تغییر کرده و به شبکه اجتماعی بازی های آنلاین تبدیل شده است (پارک¹⁰، 2018). فضای مجازی مجازی اغلب سرویس های مبتنی بر وب هستند که سرویس های آنلاین، پلت فرم ها یا سایت هایی را شامل

⁷ - LinkedIn

⁸ - FriendSter

⁹ - Orkut

¹⁰ - Park

می‌شوند که افراد نظرات و علاقمندی‌های خود را در آنها بیان کرده و با دیگران به اشتراک می‌گذارند. این شبکه‌ها، فضایی ایجاد کرده‌اند که کاربران می‌توانند امروزه با پیشرفت ارتباطات نوع تعامل مرتبط با آن نیز تغییر کرده است، در نظریه‌های جدید رسانه‌ها از حالت نسبتی به سمت مدرن شدن در حرکت هستند و در این حرکت نوع رابط از حالت یکسویه به صورت دو سویه در آمده است به جبران محدودیت‌ها و موانع فضای واقعی زندگی پردازند افراد در مراحل گوناگون زندگی از کودکی و نوجوانی تا بزرگسالی دچار تغییر و تحول در حیطه‌های شناختی، عاطفی و روانی می‌گردند. این تغییر و تحول در فرایند تفکر نیز قابل مشاهده است. فضای مجازی علاوه بر شکلهای جدید به عرصه و فضای تعاملات رودرروی اجتماعی و کنش‌های میان فردی، نقش مهمی هم در نحوه انجام تعاملات شغلی و خانواده ایفا می‌کنند. در بحث از آسیب‌شناسی فضای مجازی، نکته‌ی حائز اهمیت، ریسک بسیار بالای این گونه فضاها از لحاظ آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی می‌باشد. فضای مجازی با صدها میلیون کاربر در سال‌های اخیر توجه مهاجمان سایبری را نیز بیش از هر هدف دیگری به خود جلب کرده‌اند. کاربران ساعتهای بسیاری را برای چت کردن با دوستانشان و چک کردن صفحه شخصی در فضای مجازی صرف می‌کنند (توکلی، 1395). پژوهشگران شیوه‌های انتقال اطلاعات را به عنوان روش‌ها یا منابع اثرگذار در بازنمایی، تفسیر و نظام معنابخشی بین گروه‌ها مطرح می‌کنند. روش‌های انتقال اطلاعات شامل: 1- زبان و کدهای مشترک 2- داستان‌های مشترک. زبان و کدهای مشترک چارچوب مرجعی برای تفسیر افراد از وقایع محیطی فراهم می‌کنند. وجود زبان مشترک توانایی افراد را برای دسترسی به دیگران و اطلاعات آن‌ها افزایش داده و به ویژه احتمال دسترسی به اطلاعاتی که مرتبط با تشخیص فرصت‌ها می‌شوند را موجب می‌شود. افزون بر زبان و کدهای مشترک، محققان اعتقاد دارند که اسطوره‌ها، داستان‌ها و استعاره‌ها، ابزارهای قدرت مندی برای ایجاد، تبادل، و نگهداری معانی در اجتماع‌ها هستند (جونز و همکاران¹¹، 2016).

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اصلی پژوهش: تفکر انتقادی و خلاقیت در میزان استفاده از فضای مجازی توسط دانش‌آموزان نقش دارد.

- تفکر انتقادی و مؤلفه‌های آن در میزان استفاده از فضای مجازی توسط دانش‌آموزان نقش دارد.

- بین خلاقیت و میزان استفاده از فضای مجازی توسط دانش‌آموزان نقش دارد.

¹¹ - Jones & et al

2- روش شناسی :

مواد و روش تحقیق: روش مطالعه در این تحقیق به صورت مطالعه کتابخانه‌ای بوده است. برای این منظور از مطالب موجود در مقاله و تحقیق های چاپ شده و همچنین مطالب دیجیتالی استفاده شده است

3- بحث درباره یافته ها

مومنی و همکاران (1396)، صفرزاده (1395) گرنهالچ و گودبایت (2019) همسو است. در همین رابطه وتو و همکاران (2012) معتقد است مهم‌ترین نظریه مربوط به اثرات فضای مجازی "نظریه کاشت" است فرمول‌بندی این نظریه حاصل تحقیقات گسترده‌ای است که گرینر و دیگران پیرامون اثرات فضای مجازی انجام داده‌اند به باور گرینر و همکارانش، فضاهای رسانه‌ای با نفوذ فراگیر در بین خانواده مبادرت به کاشت جهان‌بینی، نقش‌ها و ارزش‌های رایج در ذهن آنها می‌نماید، به زعم بانیان و حامیان نظریه کاشت، فضای مجازی بیشتر از هر رسانه دیگری، اندیشه‌ها، سبک زندگی و روابط درون و بیرون فردی افراد جامعه را شکل می‌دهد. چون این رسانه بیش از رسانه‌های دیگر در زندگی روزمره مردم حضور دارد. بنابر نظریه کاشت، فضای مجازی در کارکرد گزارشگری خود گرایش به ابلاغ پیام‌های به هم پیوسته‌ای دارد که درس‌های یکسانی را به نمایش در می‌آورد. فضای مجازی خالق و بازتاب دهنده عقاید، اندیشه‌ها و باورهایی است که از نیازهای نهادینه جامعه پیرامون تأثیر می‌پذیرند.

در تبیین این یافته می‌توان گفت مفروضه زیربنایی تفکر انتقادی، ساختن گرایی است. در این دیدگاه معرفت، ساخته ذهن آدمی است که در فرایند تجربه حاصل می‌شود. پوپر در نظریه عقلانیت انتقادی با ارائه ملاک ابطال‌پذیری در جهت بررسی صحت و سقم دانش یا معرفت علمی، معیار جدیدی را معرفی می‌کند. مبانی فلسفی این نظریه که بر اساس اصل خطاپذیری در معرفت‌شناسی استوار است، فضا را برای انتقادپذیری و عدم پذیرش فوری و قطعی مسائل باز می‌کند. در این رویکرد به فاعل در شناسایی علم اهمیت بالایی داده شده است. از آنجایی که لازمه پرورش تفکر انتقادی یک محیط غنی است، این محیط را در نظام آموزشی می‌توان شکل داد. یکی از اهداف تعلیم و تربیت در هزاره سوم نیز پرورش تفکر انتقادی است. اهداف چنین آموزشی از یک سو پرورش مهارت‌های سطح بالای شناختی همچون ساخت دانش، توجه به فراشناخت، خودتنظیمی و انعطاف‌پذیری شناختی و از سوی دیگر تربیت روحیه مسامحه، احترام به ارزش‌های متضاد جامعه است. در این راستا موقعیت یادگیری از عوامل مهم فرایند یادگیری-یاددهی است. معلمان در چنین نظام آموزشی محیط کلاس را فضایی برای مباحثه استدلالی شاگردان می‌دانند و یادگیری برای نقد و بررسی در کانون توجه است. دانش‌آموزان با دوستان خود در فرایند فراگیری مهارت‌های تفکر انتقادی (تفسیر، تحلیل، ارزیابی، توضیح، تبیین و ...) مشارکت دارند. بدین ترتیب می‌توان امیدوار بود که به تربیت شهروندانی پرداخته‌ایم که روحیه و توانایی انتقادگرایی دارند. انتقادگرایی اجتماعی دانش یک موضع فعال، حساس، پویا و منطقی در مسائل اجتماعی است که اطاعت کورکورانه را نفی می‌کند. زیرا مهارت‌هایی چون تفکر انتقادی در یک فرایند اجتماعی تضمین‌کننده جامعه مبتنی بر عقلانیت و احساس مسئولیت و آزادی است.

4- نتیجه گیری

در تبیین این یافته می توان گفت تعلیم و تربیت از جهتی عبارت از رشد قوه قضاوت صحیح در افراد می باشد. تقلید از دیگران یا پیروی از تمایلات و عادات سبب رکود فکری فرد و عجز او در مقابل مسائل زندگی است. دنیای امروز احتیاج به افرادی دارد که فکر و خرد را حاکم بر اعمال و افکار خویش قرار دهند. استقلال فردی، دارا بودن طرز تفکر انتقادی، داشتن سعه صدر یا روح تسامح و تحمل، فهم بین المللی و اجرای وظایف فردی و اجتماعی مستلزم داشتن رشد فکری است. رشد فکری نیز در سایه تعلیم و تربیت صحیح در میان افراد رسوخ پیدا می کند. بنابراین وظیفه مهم مربی آماده کردن وسائل و شرایطی است که فکر خلاق را در میان بچه ها پرورش دهد و آن ها را افرادی مستقل و فعال بار آورد.

تبیین دیگری که برای این یافته می توان نوشت بدین گونه است که در مدرسه یک گروه قوی و پشتیبان می تواند در دانش آموزان احساس امنیت پدید آورد. هیچ بدتر از این نیست که در یک محیط آموزشی مدیریت تک روی کند و به معلمان و دانش آموزان اهمیت ندهد. او باید با کلیه مربیان و حتی دانش آموزان همکاری همه جانبه داشته باشد. بدین ترتیب مدرسه کانونی جهت یادگیری و پرورش افکار خلاق خواهد بود. امروزه اغلب روان شناسان و متخصصان تعلیم و تربیت عقیده دارند که کودکان خلاق گذشته از استفاده از برنامه های رسمی مدارس باید از نوعی آموزش انعطاف پذیر غیررسمی نیز بهره مند شوند تا بتوانند خلاقیت خویش را رشد دهند و شکوفا سازند. تورنس پدیدآورنده آزمون های خلاقیت عقیده دارد که محیط آموزش غیررسمی استعداد خلاقیت را در شاگردان پرورش می دهد و بر اساس آزمون های که در مورد خلاقیت انجام داده تأکید می کند که سیستم اعمال قدرت بدون انعطاف، انگیزه اندیشیدن را در شاگردان از بین می برد.

پیشنهادات:

تفکر انتقادی و مؤلفه های آن در میزان استفاده از فضای مجازی توسط دانش آموزان نقش دارد. نظر به این که تفکر انتقادی، قضاوتی هدفمند و ناظر بر خود که پیامد آن تفسیر، تحلیل، ارزیابی و نیز استنتاج است. همچنین قضاوتی که بر توضیح شواهد، ملاحظات عقلانی، روش شناختی، معیارشناختی با ملاحظات بافتاری مبتنی است. در همین رابطه پیشنهاد می شود مدیران مدارس با دعوت از روانشناسان متخصص، دوره هایی را به منظور آشنایی با تفکر انتقادی برای دانش آموزان برگزار نمایند.

در فرضیه دوم نتایج نشان داد خلاقیت و مؤلفه های آن در میزان استفاده از فضای مجازی توسط دانش آموزان نقش دارد. همانطوری که قبلاً گفته شد خلاقیت یکی از جنبه های اصلی تفکر یا اندیشیدن است که انسان با کمک آن می تواند اهداف آرمان گرایانه خود را تحقق بخشیده و توانایی خود را شکوفا سازد. در همین رابطه پیشنهاد می شود دبیران در تدریس دروس مربوطه از روش هایی استفاده نمایند که در شکل گیری و توسعه خلاقیت دانش آموزان نقش تعیین کننده ای دارند.

- اهمیت فعالیت های پژوهشی برای دانش آموزان بازگو شود و بر حسب ضرورت و مقدرات نتایج پژوهش های انجام گرفته در اختیار آنان قرار گیرد تا بدین وسیله با انگیزه و اشتیاق بیشتری با پژوهشگران همکاری نمایند

منابع فارسی

- آخوندی، زهرا و افهمی، رضا. (1397). الگوی کاربردی پرورش خلاقیت کودکان از طریق موسیقی توسط معلمان غیرمتخصص در مدارس ابتدایی. *مجله ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، 7(4)، 33-70.
- اسدی، نسترن. (1398). *خلاقیت در مدارس*. تهران: انتشارات عابد.
- اشرفی، سکینه و زین آبادی، حسن رضا. (1399). واکاوی پدیده بدبینی تحصیلی دانشجویان آموزش از راه دور: شناسایی نشانگان و ابعاد به روش کیفی. *دوفصلنامه راهبردهای شناختی در یادگیری*، 8(14)، 187-204.
- اکبری زاده، علی؛ حسن زاده، سعید؛ کامکاری، کامبیز و غلامعلی لواسانی، مسعود. (1399). اثربخشی آموزش ترکیبی برنامه حضوری- مجازی درمان تعامل والد- کودک بر اساس رویکرد ایبرگ بر رابطه مادر و کودک مبتلا به اختلال های رفتار. *فصلنامه پژوهش های کاربردی روانشناختی*، 11(1)، 1-14.
- ایرانمنش، فواد؛ استادابراهیمی، حمید؛ میرزازاده، عظیم و آذین، مهدیه. (1399). گزارش عملکرد آموزش از راه دور در دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان در دوران پاندمی کووید-19. *مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان*، 19، 423-428.
- باقرزاده، مهرانگیز. (1399). تأثیر عملکرد آموزش در فضای مجازی در تعاملات یاددهی و یادگیری. *مجله اورمزد*، 51، 126-135.
- بهرامی پور، منصوره؛ عابدی، احمد؛ فرامرزی، سالار؛ ملک پور، مختار و یارمحمدیان، احمد. (1397). مدل یابی پیش بینی استعداد ریاضی بر اساس متغیرهای خلاقیت و تیپ شخصیتی در دانش آموزان تیزهوش دوره ابتدایی. *مجله دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*، 19(3)، 1-13.
- بیجنوند، فرامرزی؛ سبحانی نژاد، مهدی؛ نیک آذین، امیر و محمدی پویا، سهراب. (1393). بررسی رابطه مهارت تفکر انتقادی با کیفیت زندگی، سلامت روان، مقبولیت اجتماعی و قدردانی دانشجویان پزشکی. *مجله دانشور رفتار*، 21(11)، 49-60.
- توکلی، آروین. (1395). بررسی آموزش زنان در جامعه با رویکرد آموزش از راه دور بر ارتقاء سطح دانش (مطالعه موردی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت). *مجله ویژه نامه زن و جامعه*، 173-182.
- جهاننیده، جواد و سعدی پور، اسماعیل. (1400). مقایسه اثربخشی تدریس همیاری و روش تدریس کاوشگری بر خلاقیت دانش آموزان دختر پایه پنجم ابتدایی. *مجله پژوهش در برنامه ریزی درسی*، 18(2)، 190-202.
- حاجی، جمال؛ محمدی مهر، مژگان و محمدی آذر، حدیقه. (1400). بازنمایی مشکلات آموزش در فضای مجازی با استفاده از برنامه شاد در دوره

- پاندومی کرونا؛ یک مطالعه پدیدارشناسی. فصلنامه فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، 11 (43)، 153-174.
- حسینی، حسین و جهاننیده، جواد. (1394). بررسی تأثیر تدریس همیاری بر خلاقیت دانش آموزان دختر پایه پنجم ابتدایی در درس علوم تجربی. مجله پژوهش های آموزش و یادگیری، 22 (6)، 139-150.
- حسینیان، مرضیه؛ کرمی، نسترن؛ مولوی، مهدی و تاپاک، لیلی. (1399). تأثیر آموزش مجازی پرستاران بر دانش و عملکرد رعایت اصول حفاظتی. مجله مراقبت پرستاری و مامایی ابن سینا، 28 (1)، 46-55.
- خوزانی، بهروز؛ محمدی، حمید و رضائی، عبدالمطلب. (1398). رابطه مهارت تفکر انتقادی و خودکارآمدی اعضای هیات علمی دانشکده های کشاورزی شهر اصفهان. مجله علوم ترویج و آموزش، 15 (1)، 157-170.
- درتاج، فریبرز و رجبیان، مریم. (1397). تأثیر آموزش از راه دور مبتنی بر موبایل بر درگیری تحصیلی و مؤلفه های آن در دانشجویان دانشگاه پیام نور. دوفصلنامه راهبردهای شناختی در یادگیری، 6 (10)، 131-150.
- درتاج، فریبرز؛ عباس پور، عباس؛ شریعت، سارا؛ دلاور، علی و سعدی پور، اسماعیل. (1397). طراحی مدل پرورش تفکر استراتژیک و خلاق در مدیران شرکت ملی نفت ایران. فصلنامه علمی- پژوهشی ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، 7 (4)، 197-218.
- ذوالفقاری، حسین. (1398). تأثیر آموزش راهبردهای شناختی بر ارتقاء تفکر انتقادی دانشجویان آموزش از راه دور. مجله علوم روانشناختی، 18 (84)، 2329-2336.
- ذوالفقاری، حسین و ارشادی منش، سودابه. (1395). تأثیر آموزش از راه دور بر آگاهی فراشناختی و درک مطلب دانشجویان. مجله علوم روانشناختی، 15 (57)، 127-154.
- رحیمی، معصومه؛ واعظ فر، سیدسعید و جایروند، حمداله. (1394). رابطه ساده و چندگانه قدرت تحمل ابهام و جو عاطفی خانواده با خلاقیت شناختی. فصلنامه علمی- پژوهشی ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، 5 (2)، 147-164.
- رکنی، ماندانا؛ زاده محمدی، علی و نوابی نژاد، شکوه. (1394). بررسی اثربخشی نقاشی درمانی بر خلاقیت و رشد اجتماعی کودکان 4 تا 6 ساله. مجله ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، 5 (3)، 173-196.
- زارع، حسین و نهروانیان، پروانه. (1396). تأثیر دوره آموزش تفکر انتقادی بر سبک های تصمیم گیری و سبک حل مسأله. دوفصلنامه راهبردهای شناختی در یادگیری، 4 (9)، 13-31.
- زارع خلیلی، مجتبی و فریدونی، فائزه. (1399). آسیب شناسی آموزش مجازی از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی. مجله پیشرفت های نوین در مدیریت آموزشی، 1 (2)، 43-53.

- سلیمی، جمال؛ یوسفی، ناصر و کریمی، محمد. (1391). مطالعه رابطه بین تحقق نیازهای اساسی روانی و خلاقیت در دانش‌آموزان دختر و پسر. پایان‌نامه کارشناسی ارشد در رشته مشاوره دانشگاه کردستان.
- شیخ الاسلامی، علی و امیدوار، عظیم. (1396). اثربخشی آموزش تفکر انتقادی بر سبک حل مسأله (کارآمد و ناکارآمد) دانش‌آموزان. *مجله روانشناسی مدرسه*، 6 (2)، 83-99.
- سیف، علی اکبر. (1399). *روانشناسی نوین پرورشی*. تهران: انتشارات دوران.
- سیف، علی اکبر. (1395). *روانشناسی پرورشی نوین*. تهران: نشر دوران.
- شیرانی، ناهید؛ نصرافهانی، احمدرضا؛ میرشاه جعفری، سیدابراهیم و عابدی، احمد. (1396). چگونگی آموزش خلاقیت محور ریاضی در مراکز پیش دبستانی اصفهان. *مجله ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، 7 (2)، 189-216.
- صبری، مصطفی؛ البرزی، محبوبه و بهرامی، محمود. (1392). رابطه الگوهای ارتباطی خانودگی، هوش هیجانی و خلاقیت هیجانی در دانش‌آموزان دبیرستانی. *مجله اندیشه های نوین تربیتی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراء (س)*، 9 (2)، 35-63.
- صدری، اسماعیل؛ درگاهی، شهریار؛ قاسمی، رضا و اعیادی، نادر. (1399). نقش تاب آوری ادراک شده خانواده و تنظیم هیجان در پیش بینی اعتیاد به اینترنت دانش‌آموزان. *مجله روانشناسی مدرسه*، 9 (1)، 54-68.
- صدری دمیرچی، اسماعیل؛ جعفری، کریم؛ کیانی، عارفه و گیلانی، آذر. (1397). پیش بینی گرایش به تفکر انتقادی بر اساس یادگیری خودگردان و باورهای معرفت شناختی در دانشجویان دندان پزشکی. *مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی یزد*، 13 (2)، 101-113.
- صفرزاده، سحر. (1395). رابطه تفکر انتقادی و فراشناخت با سبکهای یادگیری و موفقیت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه آزاد واحد اهواز. *مجله پژوهش در برنامه ریزی درسی*، 24، 54-66.
- طباطبایی، زهرا؛ اوجی نژاد، احمدرضا و قلتاش، عباس. (1394). رابطه هوش اجتماعی با مهارت های کارآفرینی و خلاقیت دانش آموزان هنرستان های شهر شیراز. *فصلنامه علمی-پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، 6 (1)، 85-101.

منابع انگلیسی

- Abo Chadid, S.D., & Aide, L.L. (2017). E-learning, a challenge in the Western world. *International journal of medical informatics*, 78(1), 39-52.
- Agarwal, P. & Farndale, E. (2017). High-performance work systems and creativity implementation: the role of psychological capital and psychological safety. *Human Resource Management Journal*, 27(3), 440-458.

- Albert, M. & Runco, O. (2018). The Relationship of the Creativity of Public and Private School Teachers to their Intrinsic Motivation and the School Climate for Innovation, *Social and Behavioral Sciences*, 195(3), 905-914.
- Alcı, B., & Canca, D. (2011). Change of students' problem-solving appraisal in higher education according to gender. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 3179-3184.
- Alseweed, C. (2013). Investigating the effects of traditional learning, combined learning and virtual classroom learning on the progress and attitude of university students. *IEEE Technology and Society Magazine*, 23(2), 13-22.
- Anderson, L. W.; & Krathwohl, D. R. (Eds.). (2011). *A taxonomy for learning, teaching and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. New York: Longman.
- Auger, P., & Woodman, R. W. (2016). Creativity and Intrinsic Motivation: Exploring a Complex Relationship. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 52(3), 342-366.
- Aydogan, H., Aras, F., Karakas, C. (2019). Virtual Social Presence for Effective Collaborative E-Learning, Proceedings of the 11th Annual International Workshop on Presence Padova. *Journal of Individual Psychology*, 70(3), 220-243.
- Beck, E.Ch. & Schornack, R.G. (2014). *Theory and practice for Distance Education: A Heuristique Model for the virtual Classroom*. In Howard. C.
- Beyer, K. (2014). Critical thinking, blooming ton, in: Th, delta kappa education foundation. *Journal of Adolescent Research*, 16, 304-318.
- Bognar, Branko & Ibrakovid, Vehid. (2017). Creativity in teaching plant production. *Educational Journal of Living Theories*, 2(2), 232-256.
- Bolinz, N., & Mendz, L. (2014). Short term effects of the REAL media e-learning media literacy substance prevention curriculum: an RCT of adolescents disseminated through a community organization. *Drug and alcohol dependence*, 21(4), 108-170.
- Bracken, B.A. & Brown, E.F. (2015). Behavioral identification and assessment of gifted and talented students. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 24(2), 112-122.
- Brown, Y. (2016). Creativity: Yesterday, today and tomorrow. *The Journal of Creative Behavior*, 1, 3-14.
- Butler, H.A. (2012). Halpern Critical Thinking Assessment Predicts Real-World Outcomes of Critical Thinking. *Applied Cognitive Psychology*, 26(5), 721-729.
- Ching, Y., & Chan, L. (2016). The relationship among creative, critical thinking and thinking style in Taiwan high school student. *journal of instructional psychology*, 14, 133-134.
- Chung, T.S. (2014). Table-top role playing game and creativity. *Journal of Thinking Skills and Creativity*, 8, 56-71.
- Copernoo, X. (2019). Development, establishment and application of e-learning. *Teachers College Record*, 102(2), 294-343.
- Eger, L. (2015). Is Facebook a Similar Learning Tool for University Students as LMS?. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 26(203), 233-8.

اولین کنفرانس ملی

تازه های روانشناسی تکاملی و تربیتی

The first conference on **developmental and educational psychology**

CIVILICA

- Eredgan, M., Gerhart, B., & Fang, M. (2013). Pay, intrinsic motivation, extrinsic motivation, performance, and creativity in the workplace: Revisiting long-held beliefs. *Annu. Rev. Organ. Psychol. Organ. Behav.* 2(1), 489-521.
- Ervin, K. & Winfred, L. (2013). Effects of critical thinking training in on problem solving in university students. *International education Journal*, 18, 111-129.